

България

Призив за защита на правата
на българските граждани от
систематични нарушения на
върховенството на закона, съгласно
европейското законодателство

Албена Азманова
Бетъни Хауърд

България

Призив за защита правата на българските граждани от систематични нарушения на върховенството на закона, съгласно европейското законодателство

България

Призив за защита правата на българските граждани от систематични нарушения на върховенството на закона, съгласно европейското законодателство

Автори: Албена Азманова, преподавател по политология в Школата за международни изследвания на университета на Кент (Брюксел); Бетъни Хауърд, изследовател, Европейски парламент

Възложен от: Клер Дейли, депутат в Европейския парламент, в сътрудничество с Лиде Ируин Ибарзабал (политически съветник) и Идийн О'Съливън (парламентарен асистент)

Превод: Галина Величкова

25 октомври 2021г.

Механизмът за наблюдение на върховенството на закона на Европейската комисия не отразява вкоренени, системни проблеми на върховенството на закона в България и следователно е фрапиращо неефективен при защита на правата на българските граждани по чл.2 от Договора за Европейски съюз и Хартата на основните права на ЕС.

Ключови права, кодифицирани в Хартата на основните права в Европейския съюз и застрашени поради системни проблеми с върховенството на закона и тяхното непълно отразяване и изопачен анализ в Годишния доклад на Европейската комисия:

- Човешко достойнство (Чл.1)
- Право на неприкосновеност на личността (Чл. 3)
- Забрана на изтезанията и на нечовешкото или унизително отношение или наказание (Чл. 4)
- Право на свобода и сигурност (Чл. 6)
- Свобода на изразяване на мнение и свобода на информация (Чл. 11)
- Свобода на стопанската инициатива (Чл. 16)
- Право на собственост (Чл. 17)
- Равенство пред закона (Чл. 20)
- Недискриминация (Чл. 21)
- Опазване на околната среда (Чл. 37)
- Защита на потребителите (Чл. 38)
- Право на добра администрация (Чл. 41)
- Право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес (Чл. 47)

Целите на този текст* са две: 1) да разкрие сериозността на системното неспазване на върховенството на закона в България, и как това застрашава основните права на гражданите; 2) да обърне внимание на неефективността на новия механизъм на Европейската комисия за наблюдение на върховенството на закона при идентифицирането на тези проблеми и в предприемането на съответни мерки.

Защо Комисията?

Европейската комисия (съкратено „ЕК“), в ролята си на „пазител на договорите“ (на правната рамка на Съюза), има отговорността да гарантира ефективното прилагане на европейското законодателство във всички страни членки. Това включва и отстояване на ценностите на Европейския съюз, заложен в чл. 2 на Договора за Европейския съюз и в [Хартата на основните права на Европейския съюз](#).

* Този документ е част от по-обширното изследване „Стражарят под стража: За неспособността на Европейската комисия да съблюдава върховенството на закона“, с автори Албена Азманова и Бетъни Хауард (Партия на левите в Европейския Парламент, 2021 г.). Дигитални копия на тези документи могат да се намерят на <https://claredaly.ie/category/rule-of-law-in-bulgaria/>

Чл.2, Договор за Европейския Съюз

„Съюзът се основава на ценностите на зачитане на човешкото достойнство, на свободата, демокрацията, равенството, правовата държава, както и на зачитането на правата на човека, включително правата на лицата, които принадлежат към малцинства. Тези ценности са общи за държавите членки в общество, чиито характеристики са плурализъмът, недискриминацията, толерантността, справедливостта, солидарността и равенството между жените и мъжете.“

За да се спазва чл. 2 от Договора за Европейския съюз и особено върховенството на закона в целия Европейски съюз, през 2019 г. Комисията прие нова стратегия, озаглавена *Укрепване на върховенството на закона в Съюза: План за действие*, в която Годишният доклад за върховенството на закона е от особена важност. Този Доклад има за цел да проследява спазването на върховенство на закона в страните членки, за да: а) да подобри културата относно върховенството на закона в Европейския съюз (съкратено „ЕС“) като насърчи открит диалог, и б) да служи като инструмент за своевременно установяване на проблеми, свързани с върховенството на закона и да предотврати усложняването им. Към момента са публикувани два такива годишни доклада: за 2020 г. и за 2021 г.

Нашето мнение:

Вместо да служи като „инструмент за превенция“ и действително да идентифицира съществуващи слабости на върховенството на закона в България, Докладът представя непълно и неясно описание на системната корупция, която продължава да застрашава основни права на българските граждани. Непрозрачният, дипломатичен език, описващ състоянието на върховенството на закона, се тълкува от правителства на страните членки по удобни за тях начини. Правителството на премиера Бойко Борисов (2009-2021), белязано от корупционни скандали по високите етажи на властта и от ограничаване на основни права и свободи на гражданите, в държава, превзета от олигархична мафия, използва цитати от [Доклада на ЕК за върховенството на закона за 2020 г.](#) (наричан по-долу „Доклада“) като доказателство за одобрението и покровителството на ЕС. Българските граждани бяха предадени точно когато, през лятото и есента на 2020 г., се мобилизираха за да си възвърнат превзетата от мафията държава.

В анализа ни на годишните доклади за върховенството на закона за 2020 г. и 2021 г., ние твърдим, че като не изпълнява функцията си на пазител на върховенството на закона, Комисията се превръща в съучастник в неговото подриване в Европа и така се отклонява от задължението си да защитава основните права на гражданите.

В текста по-долу изследваме някои от пропуските в главите на Доклада, посветени на България. Обръщаме особено внимание на приноса на заинтересовани страни (включително и анонимни) предоставили становища в хода на консултацията за първия Доклад на Комисията, за 2020 г. Това ни позволява да привлечем вниманието към решенията на Комисията да включи или пренебрегне получените по времето на изготвянето на Доклада сведения. Този документ, също като Доклада, се състои от четири раздела: (1) „Правосъдна система“, (2) „Уредба за борба с корупцията“, (3) „Медиен плурализъм и свобода на медиите“, и (4) „Други институционални въпроси, свързани с принципите на взаимозависимост и взаимоограничаване“. Въпреки това сме адаптирали тази структура, за да поставим акцент върху основни права – въпрос с който Комисията само спорадично се занимава.

Защитата на основни права е възможно най-надеждният инструмент за противодействие срещу произвола при упражняването на властта (същинската цел на върховенството на закона). Поради това, когато се докладва за състоянието на върховенството на закона, нарушаването на правата и заплахата за свободите трябва ясно да се представи.

I. Правосъдна система

Коментарът за правосъдната система, който предлагаме по-долу, се припокрива с коментара за борбата с корупцията, тъй като в България те са дълбоко обвързани. Най-същественният проблем е, че политическите сили използват съдебната система, включително и реформите привидно целящи борба с корупцията, за да подпомогнат олигархичната мафия напълно да превземе държавата.¹

Съдебният надзор, наложен на България от Брюксел при присъединяването на страната към Съюза през 2007 г., не е изпълнил целите си. Въпреки че като цяло правната система изисквана от Европейската комисия съществува, тя остава неефективна: И до момента, в България няма осъдени политици от високо ниво, нито мафиоти с ранг „кръстник“, **а европейските финансови средства, които не подлежат на строга отчетност, укрепват взаимовръзките между държавата и мафията, като по този начин улесняват процес, чрез който страна членка, формално обвързана с член 2 от Договора за ЕС, да се превърне в „превзета държава“.**

Според Лозан Панов, Председател на Върховния касационен съд, „върховенството на закона и разделението на властите са силно компрометирани, а ключови държавни институции са завладени от частни и олигархични интереси [...] Същевременно, същинската корупция остава необезпокоявана и всепроникваща. Всички, които не са зависими от властта, са подложени на постоянни атаки, по вестниците висят списъци на „врагове“ и „предатели“, ксенофобията и омразата са едва ли не управленска политика“ (Ivanov 2019).

Направеният от Комисията анализ на върховенството на закона в България правилно идентифицира основните предизвикателства: липсата на ефективна

¹ Терминът „превзета държава“ (т.е. превземането на държавните институции от частни интереси) се използва за описание на систематична политическа корупция, благодарение на която частни лица се сдобиват със значително влияние върху функциите на държавата и го използват за своя изгода.

отчетност и наказателна отговорност на Главния прокурор, липсата на реакция от страна на властите към атаките срещу съдебната система, провала в регулацията на лобирането, липсата на окончателни присъди по дела за корупция по високите етажи на властта, и липса на прозрачност по отношение на собствеността върху медиите. Въпреки това, в докладите за 2020 г. и 2021 г. се твърди че в рамките на новия механизъм за сътрудничество и проверка (МСП), чрез който Комисията е проследявала реформите в правосъдната система и в уредбата на борбата с корупцията, постигнатият от България напредък е достатъчен, за да се изпълнят ангажиментите,² които страната е поела при присъединяването си към ЕС (ЕК 2020:1, ЕК2021:2).³ Дори когато се отбелязва, че „България ще трябва да продължи да работи последователно за превръщането на ангажиментите, посочени в Доклада, в конкретно законодателство и за продължаване на изпълнението“, оценката за напредъка по „изпълнението на задълженията“, в комбинация с редица очевидни проблеми и похвали за планираните реформи, създава впечатлението за положителна оценка за състоянието на върховенството на закона в България, особено на фона на острите критични коментари в главите за Унгария и Полша.

Надлежна правна процедура ————— 1

Паралелно с обикновените съдилища е създадена и система от специализирани съдилища, които да се занимават с дела за организирана престъпност и за корупция по високите етажи на властта: Специализиран наказателен съд, Специализирана прокуратура, Специализиран апелативен съд и Комисия за противодействие на корупцията със специализирана структура, която се занимава с отнемане на имущество по време на предварителното производство, при съмнения за корупция („Комисия за противодействие на корупцията и отнемане на незаконно придобитото имущество“). Тези органи са учредени с извънредни нормативни актове на Парламента. В компетенциите на тези съдилища са включени разширени правомощия, извън обичайния обхват на правната система. Както отбелязва Евгений Дайнов през 2018 г., в обръщение към Вера Джурова, европейски комисар по правосъдието, онези, които са попаднали под ударите на системата на специализираните съдилища не могат да разчитат на подкрепата на нормални институции, поддържащи правовия ред, и поради това не биха имали полза от надлежна правна процедура (Dainov, 2018). Активните представители на гражданското общество не одобряват тази паралелна съдебна система, тъй като я считат за инструмент за тормоз спрямо несъгласните с властта. Освен това повдигат въпроса за начина, по който се избират съдиите в този съд, много от които са бивши прокурори и не са особено чувствителни към основните права (Vassileva, 2019b). Специализираната комисия за отнемане на имущество има правомощията да иззема собственост и да блокира банкови сметки, без да се позовава на каквито и да било съдебни решения или решения, произлезли от справедлив съдебен

2 Що се отнася до критериите за присъединяване (т.нар. „Критерии от Колпенхаген“), България е трябвало да осигури „стабилността на институциите, гарантиращи демокрацията, върховенството на закона, правата на човека, както и зачитането и закрилата на малцинствата“.

3 Като препратка към основни текстове на докладите на Европейската комисия за върховенството на закона за 2020 г. и 2021 г., ще посочваме съкратено име на документа и номера на страници, а не пълно библиографско описание. Такова може да се намери в библиографията, в следната форма: „ЕК (Европейска комисия) 2020“ и „ЕК (Европейска комисия) 2021“.

процес. Към декември 2018 г., новото законодателство, с изричен текст, позволява на Комисията по отнемане имуществото, да задържа иззетото имущество, дори и след като съдът е обявил лицето за невинно. Предложената обосновка за тази мярка е симптоматична за липсата на каквато и да било представа за върховенство на закона в съзнанието на политическата класа. Тогавашният министър на правосъдието заяви: „Дори съдът да обяви подсъдимия за невинен, обществото има право на обезщетение“ (Дайнов, 2019а). Излиза, че не презумпцията за невинност, а презумпцията за виновност определя взаимоотношенията в рамките на специализираните институции за противодействие на корупцията. Нито един от тези системни източници на злоупотреба с власт не е споменат в тези Доклади. Напротив, Европейската комисия, в докладите относно Механизма за сътрудничество и проверка, а също и в Доклада за върховенството на закона, хвали България за това, че е създала тази система от специализирани съдилища и посочва учредяването ѝ като напредък.⁴

Ще представим няколко примера, за да илюстрираме проблема:

Десислава Иванчева, бивш районен кмет, беше арестувана на база скалъпени обвинения в корупция, задържана на обществено място и окована с белезници, в продължение на шест часа (показна акция за онагледяване на методите на правителството за борба с корупцията), и Специализираният апелативен съд ѝ отказа гаранция заради „демонстративно поведение“. Специализираният съд осъди Десислава Иванчева на 20 години затвор, с обвинение, че - по сведения - е поискала подкуп от строителен предприемач. Бившата ѝ заместничка, Биляна Петрова, беше осъдена на 15 години. Това се случи след като всички доказателства бяха оборени в съда. (Rafaoilovich, 2019b). Европейският съд по правата на човека изследва нарушенията на основни права във връзка с извършването на ареста на госпожа Иванчева и с отношението към нея в затвора.

Бизнесменът Антон Проданов беше задържан през 2019 г., от специализираната прокуратура, и му бяха повдигнати обвинения за ръководене на организирана престъпна група за данъчни престъпления. Всички негови стопански помещения бяха запечатани, банковите му сметки – запорирани и, поради това, дейността на компанията му беше напълно блокирана. Не безизвестен е фактът, че господин Проданов е основният свидетел по т.нар. „Дело „Суджук-гейт“, по което срещу бившия депутат Живко Мартинов е повдигнато обвинение, че е изнудвал господин Проданов, за да получи четири тона суджук, с обяснението, че са за премиера Борисов (Янева, 2020). Господин Мартинов получи двегодишна условна присъда, през януари 2021 г., прокуратурата прекрати разследването, и решението беше потвърдено от Специализирания апелативен съд. Този случай разкрива модела на работа, по който в България се противодейства на корупцията: наказват се жертвите, а за извършителите на престъплението, които обикновено са тясно свързани помежду си политически фигури, сериозни последици няма.

В анализа на уредбата за борба с корупцията, Докладът за 2020 г. споменава че „сложната и формалистична българска система на наказателнопроцесуалното

⁴ Евгений Дайнов неведнъж е изтъквал това противоречие в кореспонденцията си с европейския комисар по правосъдието, Джурова, (Дайнов, 2019), (Дайнов, 2019б), както и с приемника на поста, Дидие Рейндерс от ЕК (Дайнов, 2019) – копия на тези писма са публикувани на уебсайта на депутата на депутата от Европейския парламент, Клеър Дейли.

право е била изтъквана като пречка пред ефективното разследване и наказателното преследване на корупцията по високите етажи на властта” (ЕК 2020:13), но избягва да засегне въпроса за неограничената власт на специализираната прокуратура.

В Доклада се изтъква и факта, че е създадена нова Комисия за противодействие на корупцията и отнемане на незаконно придобитото имущество (специализирана структура към Комисията за борба с корупцията) и се отчита това, че „заинтересованите страни изразиха опасения във връзка с тази процедура по избор, като отбелязаха, че тя създава евентуални рискове за политическата независимост на работата на КПКОНПИ (Пак там), докато, в Доклада за 2021 г., само се споменава, че тази комисия „допълнително подобри организационната си структура“ (ЕК 2021:13). Европейската комисия отбелязва през 2020 г., че „заинтересованите страни са изразили сериозна загриженост, че делата по гражданските производства за отнемане на незаконно придобито имущество не се разглеждат по независим и безпристрастен начин.“ (ЕК 2021:13). Но, по необясними причини, в Доклада за 2021 г., тази загриженост за гражданските производства за отнемане на незаконно придобито имущество изобщо не се споменава. Тези формални признания за несъвършенства обаче изобщо не засягат въпроса за системните проблеми, със структурата на тази паралелна съдебна система и факта, че е неконституционна по характер.

Съдебната палата, сградата на съда в София. Снимка: Tupungato / Shutterstock.com.

Независимост на съдебната власт ————— 2

Политизацията на съдебната система в България е ендемична и всепроникваща. Основанията за назначенията обикновено са лични обвързаности или сделки, а не професионални заслуги и прилагане на утвърдени процедури. Според свидетелски показания на съдия Методи Лалов, „в съдебната система не може да се случи нищо съществено без лично познанство с ключови [политически] фигури и без тяхното одобрение. Не бях избран за председател на съда [Софийски районен съд] с конкурс и след обществено обсъждане. Избраха ме с благословията на определени кръгове около [високопоставените съдии] Янева и Колев“ (EUElections Bulgaria, редакторска колегия, 2019 г.). По-долу ще изследваме някои от дълбоките корени на този феномен.

Политическо влияние върху Висшия съдебен съвет ————— А

Висшият съдебен съвет (ВСС) отговаря за назначенията и повишенията на всички магистрати (следователи, прокурори и съдии), както и за етичния контрол над действията им. При конституционната реформа от 2015 г., в тази структура се въведе система за назначения, която отваря вратите за политическо влияние върху съдебната власт. Така единайсет от двайсет и петимата членове на ВСС се избират пряко от Народното събрание и тъкмо това са назначенията, чрез които може да се упражнява политическо влияние. Освен това, четиримата прокурори и следователят на изборна длъжност във ВСС са пряко подчинени на главния прокурор, който автоматично също е член на ВСС. Това е проблем, защото всички прокурориса пряко подчинени на главния прокурор, а прокуратурата е силно зависима от изпълнителната власт, както ще разясним, с повече подробности, по-долу.⁵

В Доклада за върховенството на закона за 2020 г. се отбелязва, че „Цялостната структура на ВСС би могла да ограничи способността му да гарантира независимостта на съда срещу натиск от страна на изпълнителната, законодателната или съдебната власт, включително главната прокуратура и самия ВСС.“ В Доклада за 2021 г. тази позиция се поддържа и дори се добавя, че практиката на гласуване във ВСС “показва ограниченото влияние в процеса на вземане на решения ... на съдиите, избрани от техни колеги и потенциалното влияние на главния прокурор върху ВСС.“ (ЕК 2021:6). “Рискът за независимостта на съда се доказва от броя на съдиите, подложени на нападки и целенасочени критики въз основа на съдържанието на техните решения, или от реториката, използвана неотдавна от публични личности“ (ЕК 2020:6). Комисията разглежда конкретно недостатъчната независимост на ВСС, като отбелязва, че 1) общият брой на съдиите, избрани от техните колеги, не е достатъчен за да се формира мнозинство; 2) главният прокурор играе решаваща роля в прокурорската колегия, но може да оказва влияние и върху пленума, а също и върху съдийската колегия; 3) “Цялостната структура на ВСС би могла да ограничи способността му да

⁵ Един от примерите, които извадиха на показ охотното подчинение на ВСС на изпълнителната власт е случаят, когато членовете му поискаха от правителството инструкции как да гласуват на заседанието на Европейската мрежа на съдебните съвети по отношение на временното прекратяване на членството на Националния съвет на съдебната власт в Полша.

гарантира независимостта на съда срещу натиск от страна на изпълнителната, законодателната или съдебната власт, включително от страна на главната прокуратура и на самия ВСС“; 4) липсата на независимост на съда се доказва от броя на съдиите, подложени на нападки и целенасочени критики въз основа на съдържанието на техните решения (ЕК 2020:7). Независимо от това, тъй като не разполага с обективно тълкуване и анализ на слабостите, а и на фона на хвалебствените изказвания по повод на конституционната реформа от 2015 г., която на практика задълбочи зависимостта на ВСС от политическите сили, в Доклада този проблем се третира само привидно, като че ли е въпрос на отделни случаи, а не се разглежда като системен проблем.

Ще илюстрираме дълбочината на проблема със злоупотребата с власт от страна на ВСС с няколко примера:

През 2018 г., председателят на Върховния касационен съд, Лозан Панов, иницира разследване за административните злоупотреби в Специализирания наказателен апелативен съд. Българската прокуратура публично нареди на последния да не сътрудничи с Върховния касационен съд, а това представлява нарушение на йерархията в съдебната система, заложен в Конституцията. Освен това, Висшият съдебен съвет образува наказателно производство срещу Панов, с твърдението, че е поставил под заплаха независимостта на съдебната система, с намерението да го свали от поста му. Това действие беше кулминацията на дългогодишния тормоз, упражняван върху Панов, който открито критикува намесата на изпълнителната в съдебната власт. Европейската комисия беше информирана за този системен тормоз спрямо председателя на върховния касационен съд, като част от по-сериозния проблем с политизацията на съдебната власт⁶. И въпреки това, Комисията временно прекрати наблюдението на първия показател за „независимост на съдебната власт“ по Механизма за сътрудничество и проверка, 2018 г.,

„...като по този начин демонстрира не просто отрицание на действителността, а и съучастничество с Българското правителство“
(Vassileva 2019c).

По време на консултациите със заинтересованите страни през 2020 г., Комисията беше уведомена за повредения софтуер, използван от ВСС за разпределението на делата. Според заключенията на външния одит на софтуера, проведен в периода от 17.02.2020 г. до 09.03.2020 г., системата за случайно разпределение на делата

6 Например, на 14 декември 2018 г., Европейски магистрати за демокрация и свободи (MEDEL, 2018) изпрати [писмо](#) в този дух на Европейската комисия.

не се придържа към добрите практики по отношение на сигурността. До момента на публикуване на Доклада, не са правени опити за решаване на проблема с уязвимостта на софтуера. За сметка на това, „главният прокурор Гешев е изразил увереност, че може да назове виновниците за гореизложените недостатъци. Той публично е посочил имената на съдия Калин Калпакчиев, понастоящем, председател на Съюза на съдиите в България и бившия член на ВСС, на Христо Иванов, който е и бивш министър на правосъдието, както и на Лозан Панов, председател на Върховния касационен съд. С други думи, безочливо потъпквайки презумпцията за невинност, Главният прокурор публично е обявил определени лица за отговорни за престъпление, преди да има каквито и да било данни от приключено разследване. В предходни изказвания, тримата посочени от главния прокурор Гешев, не рядко са критикували публично него и методите му. И по тази причина, и преди са ставали жертви на целенасочени клевети и нападки от негова страна.“ (Информация от анонимен източник 9:7).⁷ Този проблем обаче не е отразен в Доклада.

Някои от структурните проблеми във ВСС са отчетени в Доклада, но са представени в контекст, който придава сериозност на ангажимента на правителството да извършва реформи и са формулирани така, че да създават впечатлението, че има напредък, докато в действителност се изоставя поради „отстъпничество“, или преднамерени и систематични нарушения на върховенството на закона от страна на доминиращи политически сили в България. Въпреки това, случаите, които разгледахме по-горе, и за които Европейска комисия е уведомена от външни заинтересовани страни, не са посочени като източници на информацията в Доклада, не се споменават и критикуват към конституционната реформа в България от 2015 г., която вече е оспорена, тъй като ефективно компрометираща независимостта на ВСС (Venice Commission, 2015).

Безотчетност на прокуратурата ————— Б

Това, от което страда българската прокуратура не е липса на независимост, а по-скоро безотчетна, неограничена власт. Прокуратурата самостоятелно ръководи разследванията и досъдебните производства и разполага с пълен контрол над процедурната рамка, а и има непропорционален дял от правомощията в съда. Същевременно няма съдебен контрол в случаите, когато прокуратурата откаже да започне разследване. Не съществува и реално изпълнима процедура за разследване на дейността на главния прокурор. Именно пълновластната прокуратура застрашава независимостта на съдиите.

Докладите за върховенството на закона за 2020 и 2021 г. не отразяват добре сериозността на злоупотребите с власт от страна на безотчетната прокуратура. Споменава се, че в прокурорската служба се извършват редица структурни реформи (ЕК 2020:3). Докладът за 2021 г. обръща по-сериозно внимание на липсата на възможност за ефективно наказателно разследване на главния прокурор. Отбелязва се, че членовете на Комитета на министрите на Съвета

⁷ С названието „Информация от анонимен източник“ се обозначават сведенията на анонимни заинтересовани страни, предварително подадени към Комисията за изготвянето на Доклада за върховенството на закона за 2020 г. За повече информация: https://ec.europa.eu/info/publications/2020-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en

на Европа са изтъкнали колко е важно да се ограничи влиянието на главния прокурор, като за целта се създаде „ефективен механизъм за разследване“ (ЕК 2021:5). Те са цитирали също и решението на Европейския съд по въпроса, в което неефективността на наказателните разследвания се счита за „системен проблем“ (ЕК 2021:6).

В крайна сметка, въпреки че докладите успешно идентифицират определени проблеми, предлагат ефективни решения и се позовават на препоръките на Съвета на Европа, критичните бележки са представени като резултат от недовършени реформи и недостиг на ресурси, а не като следствие на липсата на политическа воля за извършване на необходимите реформи.⁸

Експертът по право Радосвета Василева също изтъква, че докладите изпускат няколко скандала, свързани с разходването на средства, които са се разразили в тази служба. Например инвестициите в „изключително скъпи, луксозни автомобили“ и „милиони, налети в развитието на състава на полицейско звено, свързано с прокуратурата“; става въпрос за орган, за съществуването на който няма конституционни основания и поради това, за целите и методите му на работа се знае твърде малко. Според Василева именно това звено е нахлуло в Президентството и с този акт е отприщило масови граждански протести през лятото на 2020 г. - факт, който Докладът за 2020 г. пропуска (Vassileva, 2020). България има дългогодишен и травматичен опит със загубени дела пред Европейския съд за правата на човека в Страсбург поради груби нарушения от страна на прокуратурата, но това също е пропуснато в Доклада (Пак там).

Приватизацията на държавна власт, персонализацията на държавна институция и синергията между съдебната и изпълнителната власт, за която тези две действия създават благоприятна среда, ясно проличава от факта, че главният прокурор Гешев живее във вила в резиденция „Бояна“.⁹

Вилата е ремонтирана, по искане на Гешев, с държавни средства. Такива нарушения на най-основните норми на върховенството на закона са станали толкова често срещано явление, че извършителите им дори не се опитват да ги прикриват. t

Изобилстват и примерите за политически мотивирани действия от страна на прокуратурата, поради което и те са се превърнали в системен феномен. Най-яркият случай беше незаконното нахлуване в Президентството от страна на полицейското звено, подчинено на прокуратурата на 9 юли 2020 г., при което полиците извършваха обиски по кабинетите във връзка с две досъдебни производства. Президентският секретар по правосъдието беше арестуван по обвинения за изтичане на класифицирана информация и злоупотреба с власт. Това е нарушение на Чл. 103 (4) от Конституцията, който гласи, че срещу президента и вице-президента не може да бъде възбудено наказателно преследване.

8 Бившият министър на правосъдието, Христо Иванов, един от лидерите на антикорупционното движение в България, сподели, че министър председателят Борисов е отхвърлил неговите предложения за реформи по отношение на мандата на всеислиния главен прокурор с думите „Ще го направя, само ако Меркел поиска“ (В: Георгиева, 2020).

9 Резиденция „Бояна“ е публична държавна собственост, стопанисвана от правителството на република България.

Членове на гражданското общество също са били обект на злоупотреба с неограничените правомощия на съдебната и изпълнителната власт—от своеволен тормоз до отказ да се разследват престъпления.¹⁰

02.06.2021г., София, България. Жена протестира с плакат срещу Главния прокурор на Републиката. Снимка: Yulian Staykov / Shutterstock.com

Дори частни лица страдат от липсата на правосъдие, тъй като основните механизми на правораздавателната система не функционират. Например, през

¹⁰ Като пример може да се посочи Георги Георгиев, лидер на движението „Боец“, участвало активно в антиправителствените протести, който беше подложен на тормоз от страна на

септември 2019 г. Българският съд издаде определение за предсрочното освобождаване на австралийски гражданин, господин Джок Полфриймън, излежал 12 години в затвора за непредумишлено убийство. Полицията отказа да уважи разпореждането, незабавно арестува господин Полфриймън и го задържа в лагер за нелегални имигранти, като се позова на заповед на прокуратурата (HRW 2019). Както гласи писменото становище на Българската съдийска асоциация, изготвено за целите на Доклада за върховенството на закона за 2020 г., „делото беше използвано за пропагандни цели в хода на процедурата по избора на главен прокурор. От една страна, то отклоняваше вниманието от критиките, отправяни към единствения кандидат, а от друга, демонизираше съдиите, които заеха критична позиция спрямо грубата интервенция на изпълнителната власт по време на избора на високопоставени представители на съдебната власт“ (Българската съдийска асоциация, 2020).

Становището към Доклада на Българското затворническо сдружение гласи: “Когато към градския прокурор към Софийска градска прокуратура беше отправено искане да преразгледа някои от непредставените доказателства по наказателното дело „Джок Полфриймън“, Софийска градска прокуратура категорично отказа дори да види новите доказателства, които противоречат на обвинителното заключение и на окончателното съдебно решение...Решенията на Прокуратурата дали да преразгледа определени доказателства или дела буди сериозни подозрения, тъй като липсват предварително определени критерии или неизменяеми обяснения. Като обобщение на причините за отказа от страна на Прокуратурата, прокурорът заяви, че не е необходимо да разглежда новопостъпили доказателства, които противоречат на издадената от съда присъда, тъй като има издадена окончателна присъда.” (Bulgarian Prisoners’ Association for Rehabilitation, 2020a: 7)¹¹.

По този случай, Съюзът на съдиите в България изпрати до българските граждани отворено писмо, с дата 25 септември 2019 г., подписано от 292 съдии, в което се отбелязва, че управлението на страната не е положило никакво усилие да гарантира независимостта на съда като един от основните стълбове на върховенството на закона”, и че при такава липса на независимост, съдът се „превръща в декоративна фасада, която прикрива налагането на волята на силните политици на деня, или на онези, които разполагат с необходимите властови и икономически ресурси, за да манипулират общественото мнение в своя полза.” (Bulgarian Prisoners’ Association for Rehabilitation, 2020a)

II. Уредба за борба с корупцията

България е белязана от висока степен на взаимно проникване на икономическата и политическата сфера, чрез олигархични мрежи и търговия с влияние. Освен зловредния ефект върху обществото, този проблем поставя под сериозна заплата европейските фондове, които България получава. Присвояването на европейски фондове е в мащаб, сравним с този на най-големите пазари на

11 Дължни сме да отбележим, че Джок Полфриймън е ръководител на това сдружение и той е авторът на това становище.

организираната престъпност (ЦИД, 2020). Независимо, че специализираните органи и медиите нееднократно отразяват в публикациите си това явление, Докладът за върховенството на закона не го споменава като проблем, на който трябва да се търси решение.¹²

Правна уредба и утвърдени политики ————— 1

Докладите на Европейската комисия за 2020 г. и за 2021 г. разглеждат цялостните реформи, извършени през 2017 и 2018 г. на правната и институционалната уредба, както и на уредбата за борба с корупцията, чрез които е създадена гореспоменатата специализирана съдебна система. Тъкмо този апарат от специализирани съдебни институции се използва от правителството за преследване на политическите опоненти, като нерядко се използват аргументи като „борба с корупцията“ и „защита на независимостта на съдебната система“. Вместо да открий този проблем, Комисията отбелязва, че „Правната уредба за борба с корупцията като цяло е налице, но продължават да съществуват предизвикателства“, сред които са споменати недостига на кадри в съответните агенции; коментира се и, че „все още предстои да бъдат постигнати солидни резултати по отношение на окончателните осъдителни присъди по дела за корупция по високите етажи на властта“ (ЕК 2020:15, 12; 2021:17)

Комисията е информирана от заинтересованите страни и от представители на гражданското общество, че тази уредба е не просто напълно неефективна, а и се използва активно за преследване от страна на длъжностни лица за политическо преследване, в безочливо нарушение на процесуално-правните норми. Поради това, в своето становище по отношение на Доклада на Комисията за 2020 г., Българският институт за правни инициативи отбелязва, на база поредица от примери, че органите, отговорни за вземане на решения прилагат тези мерки

„не за да изградят всеобхватен механизъм за предотвратяване на корупцията, а по-скоро, за да се сдобият с подходящото снаряжение, за да демонстрират институционално надмощие.“

(BILI 2020, с.17).

Съществуват поне две групи проблеми, които обуславят неспособността да се ограничи корупцията: (а) консолидацията на превзетата държава и (б) заплахата за живота и благоденствието на гражданите чрез зловредни практики в икономиката.

¹² Като пример, вж. Corruption and "State Capture" in Bulgaria, EU Reporter, 8.10.2020, <https://www.eureporter.co/politics/2020/10/08/corruption-and-state-capture-in-bulgaria/>; Кристиан Оливър, How Bulgaria became the EU's mafia state, Politico, 9.09.2020, <https://www.politico.eu/article/bulgaria-how-it-became-mafia-state-of-eu/>; „Доган, Пеевски, Борисов, „Булгартабак“, измамите и борбата с тероризма“, „Биволъ“, 20.04.2021, (<https://bivol.bg/bulgartabac-and-illicit-trade.html>); Генка Шекерова, „Кой е бизнесменът Илчовски, в какво обвинява той Борисов и как се развива тази история“, „Свободна Европа“, 6.05.2021, (<https://www.svobodnaevropa.bg/a/31240938.html>).

Ще приведем няколко примера, за да илюстрираме сериозността на проблема със злоупотребата с власт при тези две групи проблеми.

Консолидация на превзетата държава ————— А

Системната липса на разследвания по случаи на корупция по високите етажи на властта се е превърнала в запазена марка на българската съдебна практика и, действително, е отразена от страна на Комисията със забележката: “Все още е необходимо да бъдат постигнати стабилни резултати по отношение на окончателните присъди по дела за корупция по високите етажи на властта” (ЕК 2020:1). Освен това, в Доклада за 2021 г., във връзка с действията на държавните служители, както на ниско, така и на високо ниво, се отбелязва, че са малко „доказателствата за ефективността и почтеността на публичната администрация” (ЕК 2021, с 17). И все пак, тъй като тези практики са движещият механизъм за превземането на държавата от мафиотската олигархия, заслужават по-обстойно разглеждане. Ще илюстрираме проблема с два примера:

Информация за скандала, известен като „Апартаментгейт”, изтече през януари, 2019 г., благодарение на разследване на „Антикорупционен фонд” (АКФ) - НПО, със седалище в София. Разкритията на това разследване бяха, че високопоставени функционери на управляващата в България партия ГЕРБ са придобивали имоти на цени, многократно по-ниски от пазарните. Продавачът на имотите е била строителна компания, на която членове на управляващата тогава партия ГЕРБ са помагали като са изменяли законодателството в тяхна полза, (направили са необходимите законодателни промени, за да удължат наскоро изтеклия лиценз на тази фирма за съмнителен строеж на небостъргач). В резултат на този скандал, Цеца Цачева, министър на правосъдието, се оттегли от поста си, а заместник председателят на ГЕРБ, Цветан Цветанов подаде оставката си от парламентарната група. Оттеглиха се и двама заместник-министри—и двамата бяха закупили луксозни апартаменти на ниски цени. Бившият председател на Комисията за противодействие на корупцията, Пламен Георгиев, също беше обект на разследване. През март, 2019 г., главният прокурор на Република България инициира официално разследване за тези покупки. Всички замесени отрекоха каквито и да е било злоупотреби (Dimitrov 20219b; Dimitrov and Hore 2019). На 28 май 2020 г., специализираната прокуратура, заяви, че няма да разследва Цветан Цветанов за скандала „Апартаментгейт”. Запитванията от страна на прокурорите доведоха до заключението, че „няма доказателства за участието на Цветан Цветанов в корупционни схеми или други престъпления” (Rafaioilovich, 2019a).

Случаят с банкрута на Корпоративна търговска банка (КТБ), (от 2014 г., в съда от 2018 г.), също е показателен за срастването между политическите сили и икономическите елити, както и за произвола при упражняването на власт от страна на прокуратурата (Tchobanov, 2020). КТБ се срива в края на 2014 г., и причини най-сериозната банкова криза в България от деветдесетте години насам, а след това Българската народна банка иззе собствеността върху нея.

Правителството повдигна срещу мажоритарният собственик на банката, Цветан Василев, обвинение за присвояване на значителни суми. Василев приписа вината за този провал на съзаклятието между своите конкуренти и правителството

и избяга от България. Противоречията в това разследване са свързани основно, макар и не само, с връзките с известния политик и медиен магнат, Делян Пеевски, (собственик на многобройни национални вестници, уебсайтове, радиостанции и телевизии) и с неговите финансово-кредитни отношения с банката. Журналистът от Forbes, Франсис Колола цитира данни от медиите по това време, в които фалита на банката се свързва с дребнави дрязги между Цветан Василев и Делян Пеевски (Corròla 2015), които не са разследвани от главния прокурор, въпреки наличието на значими документални следи и свидетелски показания за връзката между банката и господин Пеевски (Информация от анонимен източник 9:13).

Със серия от проверки, извършени от служебното правителство през 2021 г., се разкриха систематични и широко разпространени практики като: сключване на договори без провеждане на търг, провеждане на търгове само с един участник, възлагане на проекти основно на тесен кръг от фирми, както и многократни злоупотреби с обществени средства.¹³

Това не са изолирани случаи на сризове в една иначе стабилна система, това са практики, които разкриват целенасочени, систематични злоупотреби на държавните служби. Настоящият председател на Комисията за противодействие на корупцията и бивш главен прокурор Сотир Цацаров е бил забъркан в множество корупционни скандали, които никога не са били разследвани. Европейската комисия не е обърнала внимание на тези проблеми, въпреки че са били надлежно изложени в сведенията, които заинтересованите страни са подали по време на общественото обсъждане за Доклада за 2020 г.

Европейският парламент заема позиция по този въпрос, като изтъкна „необходимостта от провеждане на сериозни, независими и активни разследвания и от постигане на видими резултати по отношение на противодействието на корупцията, организираната престъпност и „прането на пари, както и от задълбочено разследване на обвиненията в корупция по високите етажи на властта... всички те, взети заедно, предполагат дълбоки и системни слабости в областта на върховенството на закона и мерките за противодействие на корупцията в България“ (EP 2020:7)

13 "Министър Петков: Лошо управление и злоупотреби за милиони при стопанисването на язовирите", бюлетин на министерството на икономиката, 05.08.2021; "Министър Асен Василев: Целта на Министерството на финансите е да сложи край на неефективната употреба на обществените ресурси", бюлетин на Министерството на финансите, 15.06.2021; "Министър Василев: Агенция „Пътна инфраструктура“ е похарчила над 2,5 милиона лева без сключени договори", бюлетин на Министерството на финансите, 08.07.2021; Елеонора Танева, „Кирил Петков: В Българска банка за развитие са си раздавали безумни заплати“, Bulgaria on Air, 07.07.2021, (<https://www.bgonair.bg/a/2-bulgaria/232116-kiril-petkov-y-bbr-sa-si-razdavali-zaplatti-po-60-000-lyv>)

22.09.2021 г., София, България. Центърът на гр. София. 76-тият ден от ожесточените антиправителствени протести срещу корумпираните политици и управляващата партия ГЕРБ. Снимка: Yulian Staykov / Shutterstock.com

Действия в ущърб на благоденствието на гражданите ————— Б

Систематично се нарушават правилата за обществените поръчки, включително тези по европейски проекти; тъкмо на тази основа се извършват едни от най-сериозните злоупотреби с икономическа власт, придобили такива мащаби, че започват да застрашават не само дългосрочното икономическо благоденствие на гражданите на страната, а и живота им. Както пише Евгений Дайнов в писмото си до комисар Рейндерс от 9 декември, 2019 г.

„Корупцията се превърна в регулатор на всички социални и политически взаимоотношения [...] Тази ситуация така сериозно подкопава принципите на пазарната икономика, управлението и политиката, че вече стигна до етапа да отнема човешки животи. Заради корупция вече редовно се случва да дерайлират влакове по наскоро поставени релси, а новите пътища убиват.”

(Dainov 2019a).

Ще представим няколко примера, за да илюстрираме проблема:

При случая с магистрала „Струма“ става въпрос за нелегално започване на подготвителни работи преди откриването на официалните тръжни процедури, без надлежно извършена оценка на въздействието върху околната среда, и без превантивни мерки в полза на защитените видове (Stefanova, 2019). През 2020 г., българското правителство реши да се откаже от европейско финансиране, за да може да наруши екологичното законодателство на европейския съюз, като построи (и плати от собствения си бюджет) строежа на магистралата по трасе, различно от одобреното от Комисията (Petrova, 2019).

Между 2007 и 2013 г., ЕС е предоставил на България 101 милиона евро, за да постои хотели в най-бедните региони и да подпомогне развитието на туризма. Но по-голямата част от средствата са използвани за постояването на частни домове, и то от видни политически фигури (Nikolov, 2019; „Биволъ“, 2019). Други примери за злоупотреби със субсидии включват проекти, които не съществуват реално или са изпълнени с толкова лошо качество, че възниква необходимост от допълнителни европейски средства за ремонта им.

Българската демократична опозиция отдавна обвинява ЕС за недостатъчния надзор, тъй като Съюзът продължава да дава пари на България, въпреки че част от тях просто захранва мафията.

В края на 2018 г., природозащитници завариха строители на Северната магистрала да копаят нелегално речни дъна, за да осигурят безплатен чакъл. Този тип чакъл съдържа органична материя, която не е подходящ материал за основа на магистрали; въпреки това, чакълът от речните дъна се използва точно с тази цел, и тези бъдещи магистрали стават опасни за пътуващите по тях. Тези практики са докладвани надлежно, но правителството не им се противопоставя и, поради това, се считат за приемливи. Друг пример е пътна отсечка, построена в нарушение на всички възможни правила (защото по-голямата част от парите вече са били откраднати), близо до град Своге, която стана причина за смъртта на двайсет души (Dainov, 2019a). Наскоро излезе наяве фактът, че правителството на ГЕРБ е платило предварително, за да избегне публичния търг за строежа на поне четири моста по маршрута на тази магистрала, и то мостове, за които няма нито разрешение за строеж, нито валидна техническа документация (Бончева, 2021).

Защита на лицата, подаващи сигнали за нередности ————— 2

Докладът адекватно отразява недостатъците на режима, който по настоящем, е в сила: „не се допуска подаването на анонимни сигнали“ (ЕК 2020:18) и „Анонимните жалби не са нито позволени, нито защитени (ЕК 2021:19). Освен от това, случаите на преследване на критици на режима не са затихнали, поради произволната и - до сериозна степен - политизирана употреба на държавната власт от страна на органите, както на изпълнителната, така и на съдебната власт, които обсъдихме по-горе.

Ето и един пример, който да послужи за илюстрация на гореизложените твърдения:

На 10-ти април 2020 г., Асена Стоименова, председател на Българския фармацевтичен съюз, се е сдобила с документ за заведено срещу нея дело, по силата на Чл. 326 от наказателния кодекс, който се занимава с нарушения на обществения ред, които подлежат на наказание лишаване от свобода за не повече от две години. Обвинителният акт е съставен на база интервютата, които Стоименова е дала пред Българското национално радио и Българската национална телевизия, във връзка с доставката на медикаменти в условията на пандемията от COVID-19. По време на тези две медийни изяви, Стоименова говори за презапасяването с лекарства, за необходимостта от гъвкавост на законодателството и за вероятността от изчерпване на определени медикаменти. Българският фармацевтичен съюз е уведомил както Европейската комисия, така и Европейския парламент за тази институционална атака срещу свободата на словото. Въпреки това, Прокуратурата е поискала 20000 лева (или 10000 евро) гаранция за освобождаването на Стоименова (Информация от анонимен източник 9:12). От Асоциацията на европейските журналисти–България изразиха възмущението си спрямо тези действия на Прокуратурата, като изтъкнаха, че срещу всеки, който разкрие информация за какъвто и да е проблем, може да бъдат повдигнати обвинения със същото основание (АЕЖБ, 2020). Асоциацията на европейските журналисти е изразила позиция и срещу преследването на експерти и други лица, разкриващи информация (Пак там).

III. Медиян плурализъм и свобода на изразяване и информиране

Главите в докладите, посветени на медийния плурализъм правилно очертават някои от сериозните недостатъци на съществуващата система като: липсата на прозрачност по отношение на собствеността върху медиите (която „продължава да буди безпокойство“), липсата на регулаторни гаранции за справедливо и прозрачно разпределение на държавната реклама, както и факта, че в законодателната рамка, с която се регламентира ненамесата на политическите партии в медиите, няма изричен текст, който да забранява изрично на политическите да притежават медии (ЕК 2020:22).

Преследването на журналисти също се споменава, но формулировките са доста заобиколни и евфемистични: “Сдруженията за свобода на медиите твърдят, че срещу журналисти и собственици на медии се отправят политически мотивирани обвинения с цел заглушаване на критичните репортажи. При ММП за 2020 г. се съобщава за случаи, в които се смята, че държавата застрашава независимостта на медиите чрез оказване на политически, административен и съдебен натиск.” (ЕК 2020:23, курсивът е добавен от автора). В Доклада за 2021 г. се споменава само един случай на побой над журналист, арестуван за 24 часа, който прокуратурата е отказала да разследва (ЕК 2021:21). Това твърдение не разкрива системната липса на отчетност за тормоза спрямо журналистите: в България, органите на държавата

не разследват тези практики, а Комисията не изисква и дори не препоръчва да се извършват такива разследвания. Върховенството на закона разчита на изградени механизми за отчетност и ролята на докладите би трябвало да бъде именно да установят къде липсват подобни механизми, както и да се търси отговорност когато институциите са пропуснали да ги изградят.

Елиминирането на масмедиите като средство за контрол над произвола при упражняването на властта в България става по няколко канала: от сплашване на журналисти до придобиване на собствеността върху определени медии от страна на предприятия на олигарси, чиито дневен ред е партизанско-политически. Ще разгледаме някои от тези канали по-долу.

В периода 2018-2020 г., всички уважавани разследващи журналисти в големите национални телевизии, както и свободомислещи телевизионни водещи, бяха прочистени от трите основни национални телевизии (Dainov, 2020). През септември, 2019 г., ефирното излъчване на основната новинарска програма на Българското национално радио, „Хоризонт“, беше прекъснато. Официалното обяснение беше проблем в техническата поддръжка, но то беше отхвърлено по-късно по време на разследването. Предния ден, водещата Силвия Великова, беше свалена от графика на сутрешното коментарно предаване, тъй като четирима други, които главният директор не можа да назове, смятали, че нейните репортажи за избора на главен прокурор били твърде критични (Информация от анонимен източник 7:10).

Освен това, медийният надзор над работата на правителството се ограничава допълнително чрез текущите схеми на финансиране. Чрез заявление за достъп до обществена информация, Новинарският сайт Club Z откри, че откакто през 2007 г. България стана членка на Европейския съюз, правителството е дало 29,62 милиона евро от средствата по оперативните програми на ЕС за финансиране на медиите, на база „пряко договаряне“, при което правителството раздава пари, без открита процедура за селекция на финансираните медии (Twigg 2019). В коментарите на една от анонимните заинтересованите страни, участващи със сведенията в Доклада, се казва, че „правителството продължава да разпределя европейски и обществени средства за да финансира медии при пълна липса на прозрачност, като по този начин насърчава получателите да не злепоставят властта с репортажите си или изобщо да се въздържат да коментират определени проблематични теми. Същевременно, тормозът от страна на съдебната власт спрямо независимите медии, като медийната група Ecomedia и „Биволъ“, се засилва.“ (Информация от анонимен източник 7:10). Този проблем се споменава накратко в Доклада за 2020 г.: „Заинтересованите страни съобщават също така, че понякога средствата от ЕС се използват от местните органи за засилване на контрола им върху местните вестници и телевизионни канали“ (ЕК 2020:22), а в Доклада за 2021 г., се заявява само, че прозрачността при разпределянето на тези средства „остава проблематична“ (ЕК 2021:20). При този начин на представяне на проблема остават неразкрити мащабите на политическия контрол, упражняван върху медиите чрез финансирането, както и въздействието му върху медийния плурализъм.

Централизацията на властта в медиите, като доминацията на медийния магнат и депутат, Делян Пеевски, подсилва влиянието на олигархичните интереси върху медийната среда. От „Репортери без граници“ отбелязват: „В България,

корупцията и споразуменията между медии, политици и олигарси са широко разпространени. Най-отявлението възплъщение на покварата на медийната среда е Делян Пеевски, който привидно притежава два вестника („Телеграф“ и „Монитор“), но освен това контролира телевизия „Канал 3“, новинарски сайтове и голяма част от разпространението на печатните медии“ („Репортери без граници“; Анонимен източник 7).

Придобиването на собствеността върху Телевизия Nova, от олигарха Кирил Домусчиев, през 2019 г., беляза началото на уволнения на немалко разследващи журналисти с критично отношение, като известната Миролюба Бенатова. Положението на независимите репортери се усложнява допълнително от неписаното споразумение между медиите с положително отношение към правителството да не наемат на работа журналисти, които са били уволнени от друга медия от техния кръг. Съществуват вестници, които открито се противопоставят на управлението, но не е тайна, че условията на работа на журналистите в тях са крайно неблагоприятни, и че те нямат никакъв достъп до политиците от управляващата коалиция и не могат да ги интервюират извън организирани от държавата пресконференции. Освен това, няколко опозиционни журналисти обвиняват полицията, че е упражнила вербално и физическо насилие върху тях, особено по време на отразяването на настоящите протести срещу управлението на кабинета „Борисов“ (Bevasqua 2021).

В началото на март, 2020 г., разследващият журналист Валя Ахчиева беше порицана от съдийската колегия на Висшия съдебен съвет заради „агресивния“ ѝ подход при опита да интервюира председателя на Софийски градски съд, Алексей Трифонов, определен като „нарушение на личните му права“. Излъчването на седмичното ѝ коментарно предаване за разследваща журналистика по Българската национална телевизия беше спряно без каквито и да е правни основания, и този акт вероятно е поредният опит да се заглуши журналистиката, която притеснява властите (Gotev, 2019).

През 2015, собствениците на две независими медийни групи, –Иво Прокопиев (*Economedia*) и Огнян Донеv (*Club Z*) многократно бяха подвеждани под отговорност от страна на прокуратурата. Друг независим издател, Сашо Дончев („Сега“) беше подложен на серия от разследвания. В продължение на много години преди повдигането на тези обвинения, редакционните колегии на тези издания систематично са търсели отговорност от прокуратурата (Информация от анонимен източник, 2).

Оцелелите независими журналисти и автори на критични публикации често са обект на преследване от властите и на нападения от страна на организирани групи в служба на режима (предпочитаните форми на нападение са рязане на гуми и палежи на автомобили, както в случая с известният скулптор, Велислав Минев) (Dainov, 2019b). „В момента медийното съдържание е напълно синхронизирано с позицията на правителството. Няма критични гласове...Тази изкривена медийна среда влияе върху цялото общество.“ (Миролюба Бенатова, цитирано в Павлова 2020).

През 2020 г., когато Народното събрание на Република България беше преместено в друга сграда, беше въведен нов рестриктивен режим на достъп за журналисти в новата сграда на Парламента. Този акт беше следствие на зачестилите случаи на насилие над, и опити за сплашване на журналисти по време

на антиправителствените протести през лятото на 2020 г. (EURACTIV Bulgaria 2020; International Press Institute 2020). Европейският парламент отправи укор по отношение на тези практики, като изрази „съжалението си за наскоро наложените рестрикции за журналистите в сградата на Народното събрание, чрез които се ограничават достъпа им до парламентаристите и следователно възможността за медиен надзор върху работата на органите на законодателната власт“ (EP 2020a: 7).

И тъй като българските и европейските власти не противодействат на завладяването на медиите от мафиотската олигархия, този процес се засилва.

IV. Други проблеми, свързани със върховенството на закона

Използване на законодателството за разширяване на абсолютната власт

По време на управлението си, политическа партия ГЕРБ използва неправомерно доминиращата си позиция в парламента, за да прокарва закони, които са в нарушение на принципа за върховенство на закона. На 7 декември 2018г., след разглеждане на съдебни практики, основани върху прецеденти, на Европейската конвенция за правата на човека и Хартата на основните права на Европейския съюз, Висшият касационен съд на Република България излезе със заключение, че, при липса на осъдителна присъда, не може да се конфискува лична собственост. В отговор на това решение, на 10 декември 2018 г., управляващата партия ГЕРБ предложи за гласуване законопроект за изменение и допълнение на Закона за противодействие на корупцията и за конфискация на незаконно придобито имущество, както и други промени, които разширяват правомощията на Комисията за конфискация и намаляват обхвата на Закона за противодействие на корупцията, по отношение на третирането като изключение за определени категории държавни служители, както и по отношение на издаването на разрешения за необявени арести (до 48 часа за възрастни и до 24 часа за непълнолетни).¹⁴ Радосвета Василева коментира:

“На 12 декември 2018 г., [законопроектът](#) е одобрен от Парламента без каквито и да било дискусии или обществено обсъждане. Законът влезе в сила със задна дата на 23 януари, 2018 г. Този произвол шокира не само българското гражданско общество, а и правните експерти. През декември, 2018 г., видни юристи изпратиха [отворено писмо](#) до член на политическа партия ГЕРБ (Данаил Кирилов), вносител на въпросния законопроект, както и на други противоречиви законопроекти“ (Vassileva, 2019b). В Доклада на Комисията за 2021 г. се отбелязва “увеличения

¹⁴ Полицията вече има право да арестува и да задържа в режим „инкомуникадо“ (без право на контакти с външния свят) всеки пълнолетен гражданин за период до 48 часа, както и всеки непълнолетен, за период до 24 ч. В този период, властите не са длъжни да уведомяват роднините, родителите и др. Относно арестите на деца, заместник министърът на правосъдието защити (в телевизионно интервю) промяната на законодателството така: “[Ако едно дете е арестувано], това дете не е дете, което е послушно и добро” (отразено в Dainov, 2019b).

брой законопроекта, внесени от народни представители, без задължителни консултации със заинтересованите страни, оценка на въздействието и проверка на съответствието спрямо законодателството на ЕС“ (ЕК 2021:22). Независимо от това, няма каквото и да е административно наказание за политическите играчи, които са нарушили основни принципи на върховенството на закона, нито коментар на спорното законодателство.

Независимото функциониране регулаторни органи по правата на човека _____ 2

В докладите се отбелязва, че новият законопроект за чуждестранното финансиране на неправителствените организации застрашава гражданското общество (ЕК 2020:1. 26) и че „някои случаи членовете на гражданското общество, изглежда, са подложени на натиск чрез кампании за оклеветяване, сплашване и отрицателни коментари (ЕК 2021:25). Независимо от това, докладите не успяват да повдигнат адекватно въпроса за мащаба на системните атаки срещу организации на гражданското общество и другите нарушения на основни свободи, пряко свързани с върховенството на закона.

Както се коментира в информацията, подадена за Доклада от страна на Българския институт за правни инициативи:

„Независимостта на националните институции по правата на човека и други регулаторни органи в България е относителна. Самата процедура по избора и назначаването на управленските им органи е високо политизирана, лишена от прозрачност, конкурентност и оценка на заслугите. По този начин институциите функционират не като коректив, а като безгласен поддръжник на действията на политическото статукво в страната. Това е причината гражданското общество да стигне до заключението, че в България живеем в превзета държава.“ (Bulgarian Institute for Legal Initiatives 2020: 25).

Полицейско насилие _____ 3

В своя коментар относно групата дела „[Великова срещу България](#)“, Съветът на Европа изтъква: “Комитетът на министрите на СЕ отчита, че постъпват сведения, които показват, че рискът от малтретиране от страна на полицейски служители и от безнаказаност в системата на правоприлагането остава висок. Предвид факта, че тази група дела остава под наблюдение в продължение на 19 години, Комитетът твърдо отстоява позицията, че е необходимо ускорено въвеждане на всеобхватни допълнителни мерки за преодоляване на риска от малтретиране на арестанти и за осигуряване на ефективността на разследванията по наказателни дела срещу служители в правоприлагащите органи... Също така твърдо, Комитетът отстоява и позицията, че е необходимо да се укрепят съществуващите гаранции срещу малтретиране на арестанти, като договорени условия за предоставяне на правна помощ и конфиденциалност на медицинските прегледи, както и механизмите за

докладване пред прокуратурата при случаи на установени с медицински преглед белези от малтретиране или оплаквания, подадени в полицията“ (СоЕ, 2019b).

Във връзка с гражданските протести в България през лятото на 2020 г., Европейският парламент „изразява особеното си учудване, предизвикано от сигналите за употребата на [полицейска] сила срещу жени и деца, включително деца с увреждания, тревога по повод незаконните и прекомерни ревизии на частни предприятия, чиито собственици публично са се обявили в подкрепа на протестите и възмущение срещу непропорционалните полицейска намеса по време на протестите през юли, август и септември, 2020 г.“ (EP 2020a: 7)

Тъй като правителството (чрез бездействието си) се съгласява с упражняването на полицейско насилие, толерира и дори с изказванията си насърчава организирани хулигански групи да предизвикват сблъсъци с протестиращите по време на антиправителствените демонстрации, българската политическа система започва да проявява черти, характерни за фашистките режими.¹⁵

Упражняването на сила от страна на полицейски служители се обсъжда накратко в Доклада на Комисията за 2021 г., във връзка с почтеността на публичната администрация. Цитират се новите мерки, приети от Министерството на вътрешните работи, например системата за видеозаснемане на действията на служителите по сигурността и пътните патрули, която се използва за „налагане на дисциплинарни мерки, санкциониране или осъждане на полицейски служители от различни отдели“ (ЕК 2021:17). Въпреки това обаче не се споменава за проблема с бруталното полицейско насилие.

Пенитенциарна система/задържане под стража — 4

Макар в докладите на Комисията да липсва информация по въпроса, Европейският парламент „осъжда нехуманните условия в българските затвори, констатирани от Европейския съд по правата на човека, включително наличието на пренаселеност, лоши санитарни и материални условия, ограничени възможности за дейности извън килиите, недостатъчно добри медицински грижи и продължително прилагане на ограничителни режими в местата за лишаване от свобода“ (EP 2020a: 7-8).

Дискриминация и тормоз над малцинствата — 5

Ромската общност в България отдавна страда от систематичен тормоз. И въпреки че Европейската комисия запазва мълчание по този въпрос, Европейският парламент осъжда тези практики, като пише, че:

“...изразява съжаление за атмосферата на враждебност срещу хората от ромски произход в някои населени общности, особено срещу онези, които е

¹⁵ „Футболните хулигани отправяха нацистки поздрави по време на футболен мач между България и Англия, през октомври, 2019 г.“ (Wright, 2019). „Прокуратурата повдигна обвинение само срещу един от хулиганите, който беше оголил задните си части. По-късно обвинението отпадна, когато обвиняемият заяви, че не той е оголил задните си части, а неговият брат близък. Причините тези нацисти да не бъдат санкционирани е, че те са твърдото ядро на щурмови отряд, който властите редовно наемат, за да осуетят и пренулят протести и демонстрации, които изискват върховенство на закона или са настроени критично към прокуратурата“ (Dainov, 2019a)

трябвало да напуснат домовете си след протестни събирания, насочени срещу техните общности, в няколко селища; изразява съжаление във връзка с тормоза и насилственото прогонване от домовете на роми в района на Войводиново ... счита, че е необходимо да се премахне напълно образователната сегрегация на децата от ромски произход; призовава органите да прекратят словото на омраза и расовата дискриминация срещу хора от ромското малцинство в отговор на COVID-19 и да спрат полицейските операции, насочени срещу ромски квартали по време на пандемията” (Пак там:9-10).

Нарушение на международните закони за убежищата и бежанците ————— 6

В Доклада, този добре документиран проблем изобщо не се споменава. Въпреки това, Европейският парламент изразява сериозна загриженост поради факта, че “лица, които може да се нуждаят от международна закрила, са били възпрепятствани да влязат на територията на България или експулсирани, понякога с употреба на сила, без възможност да кандидатстват за убежище и без индивидуализирана преценка; изразява особена загриженост от обезпокоителното депортиране на членове на турската опозиция в нарушение на международните договори и въпреки валидните съдебни решения, постановени от компетентни български съдилища.” (Пак там:10-11)

Липса на разследвания по случаи на нарушаване на човешки права и неспазване на решения на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) ——— 7

В Доклада се споменават препоръките на Съвета на Европа, които все още предстои да се изпълняват. Въпреки това, наистина важният въпрос, от гледна точка на съблюдаването на върховенството на закона е, че българските власти систематично не спазват решенията на ЕСПЧ. Европейската мрежа за имплементация, която следи за прилагането на решенията на ЕСПЧ, установи, че към февруари 2020 г., 58% от най-важните решения на ЕСПЧ не са приложени. Тези данни се потвърждават и от годишния доклад на омбудсмана на Република България.¹⁶ (Информация от анонимен източник 9:15).

Европейският парламент ясно „изразява дълбока загриженост от факта, че след повече от 45 съдебни решения срещу България, произнесени от Европейския съд по правата на човека, българските органи не са спазвали задължението си за провеждане на ефективни разследвания; счита, че тези повтарящи се недостатъци разкриват наличието на системен проблем” (EP 2020a:9).

Комисията е известена за този проблем по време на публичните консултации, следователно, той е умишлено пропуснат в Доклада (Vassileva 2019a).

¹⁶ Неофициален превод на английски на съответната част на доклада е публикувана тук: (<http://bpra.info/en/annual-report-on-the-activities-of-the-bulgarian-ombudsman-in-2019-%20pages-229-304/?fbclid=IwAR03x6xFFOHJGyWfHiiGQ8B8T54U40-HbZi-cA8Emw2YvELnpNXNEJ9UjC>)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

България не просто изостава по отношение на върховенство на закона. Става въпрос по-скоро за свличане в бездната на превзетата държава, тънеща в беззаконие и авторитаризъм, ако можем да си послужим с казаното от Евгений Дайнов в писмото му до европейския комисар по правосъдието, Дидие Рейндерс (Dainov, 2019a). Със своите доклади за върховенството на закона за 2020 и 2021 г., Комисията не успява да изобличи тежките систематични нарушения, извършвани спрямо върховенството на закона, и по този начин да подкрепи демократичните сили в България в усилията им да възвърнат контрола си върху политиката на страната.

Като заявява, че има напредък, въпреки надлежно документираните доказателства за погазване на върховенството на закона в България, при все че тези доказателства са ѝ предоставени, Европейската комисия де факто спомага за унищожението на върховенството на закона в страната. Както пише Георги Готев, главен редактор в Euractiv: “Най-сериозният проблем в Доклада за върховенството на закона е опитът да се създаде впечатлението, че в България има някакво движение в правилната посока, въпреки че се посочват някои проблеми. Фактите показват, че е точно обратното.” (Gotev, 2021).

В двата доклада, в ущърб на Българското общество, управляващите се радват на доста благосклонно отношение, особено в сравнение с осезаемо по-острия тон на критиките към Румъния, Полша и Унгария. Този начин на представяне показва недвусмислено, че българската върхушка и нейните порочни практики получават одобрение, и то по времето на масови [протести](#) срещу спонсорираната от държавата корупция. Фрапантните пропуски и изопачено представените факти достигат кулминацията си в бъдещото изумление описание на антиправителствените протести, в което недоволството на гражданите е представено в доста благоприятна за управляващите светлина. В Доклада за 2020 г., се казва, че „липсата на резултати в борбата с корупцията е един от основните аспекти, повдигнати по време на протестите през лятото на 2020 г.“ (ЕК [България]:1). Но тези протести не бяха просто израз на разочарованието от неефективните управленски действия, те бяха ясно насочени срещу порочните практики на управляващата партия и нейния лидер, министърпредседателят Борисов, както и на олигархичните кръгове, благодарение на които управляващите се крепяха на власт. (Vassileva, 2020).

Това погрешно впечатление беше затвърдено и от комисаря по правосъдието по време на дебатите в [Европейския парламент на 5 октомври, 2020 г.](#), когато той заяви че „необходимите структури, като цяло, са на лице, но България трябва да осигури тяхната ефективност“ (EP2020b). Тази диагноза е погрешна и възможните последствия от нея са опасни. Както учени и заинтересовани страни многократно са изтъквали, включително в директна комуникация с комисар Рейндерс, точно тези структури са част от проблема.¹⁷ Специализираните органи са учредени, заобикаляйки процесуалните норми, извън утвърдената правна уредба и често се използват от силните на деня с цел консолидиране на властта им и задълбочаване

17 Например в писмото на проф. Евгений Дайнов до комисар Рейндерс от 9 Декември, 2019 г. (Dainov, 2019a)

на симбиозата между мафията и държавата. Това създава условия за произвол от страната на властта и следователно е безочливо погазване на върховенството на закона, чийто смисъл е именно да не допуска тирания.

Случаят с България изобличава опасната политизация на Европейската комисия, която поради политическа целесъобразност и под влиянието на Европейската народна партия, чийто лоялен член по това време беше българският премиер, даде изключително снизходително описание на върховенство на закона в България. Така комисията стана съучастник в превземането на българската държава от олигархичната мафия.

От зловредните последици от системната корупция и лошото управление страда не само българското общество; те преминават и отвъд пределите на страната, из Европейския съюз. Липсата на прозрачност при управлението на средствата и на ефективна, подлежаща на отчет прокуратура, която да разследва финансовите злоупотреби и да преследва извършителите им, са директна заплаха за финансовите интереси на ЕС.

Отговорността за управлението на България принадлежи не на европейските институции, а на българските граждани: те трябва да контролират политическата класа и да я принудят да спазва изискванията за почтена политика. Въпреки това, изключително важно е Европейският съюз да оказва подкрепа на българските граждани в борбата им за върховенство на закона. Отговорността без власт е също толкова безплодна, колкото фатална е властта без отговорност.

14.07.2021 г., Граждани протестират по главните улици на столицата с искания за оставката на Премиера. Снимка: Circlephoto / Shutterstock.com.

Библиография:

- АЕЖБ (Асоциация на европейските журналисти - България), „[Позиция на АЕЖБ по повод обвиненията срещу Източници на Български език председателката на Българския фармацевтичен съюз](#), 2020 (15. април).
- Антонов, Стефан. 'The Age of the Oligarchs: How a group of political and economic magnates have taken control of Bulgaria', Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2013.
- Бончева, Юлиана. „Комитова показва нови безобразия в строежа на магистрала Хемус“, СЕГА, 2021 (24. юни). Българско затворническо сдружение. „[Judges across Bulgaria have sent a statement to the Bulgarian citizens](#)“, 2020б.
- Георгиева, Теодора, „[Бойко Борисов – каубоят на Европа](#)“, Банкер, 2020 (19. дек.).
- ЕК (Европейска комисия) 2021. „[Доклад за върховенството на закона за 2021 г., Глави по държави: ситуация в областта на върховенството на закона в България](#)“, 2020 (20 юли).
- ЕК (Европейска комисия) 2020. „Доклад за върховенството на закона за 2020 г., Глави по държави: ситуация в областта на върховенството на закона в България“. 2020 (30 септ.).
- Екип на „Биволъ“, „[Зам.-министър отмаря в имение за половин милион с европейски пари. Прокарал си минерална вода за басейна](#)“, 2019, (12. Април).
- ЕП (Европейски парламент) „[Резолюция на Европейския парламент от 8 октомври 2020 г. относно принципите на правната държава и основните права в България \(2020/2793\(RSP\)\)](#)“, 2020.
- Информация от анонимен източник, 2. „[Доклад за върховенството на закона за 2020 г.–целева консултация със заинтересованите страни](#)“, Публикации, Европейска комисия, 2020 (4. май).
- Информация от анонимен източник, 7. „[Доклад за върховенството на закона за 2020 г.–целева консултация със заинтересованите страни](#)“, Публикации, Европейска комисия, 2020 (4. май).
- Информация от анонимен източник, 9. „[Доклад за върховенството на закона за 2020 г.–целева консултация със заинтересованите страни](#)“, Публикации, Европейска комисия, 2020 (3. май).
- Съюз на съдиите в България. 2020. „[Доклад за върховенството на закона за 2020 г.–целева консултация със заинтересованите страни](#)“, Публикации, Европейска комисия, 2020, (4. май).
- ЦИД (Център за изследване на демокрацията), „Оценка на заплахите от организирана престъпност в България 2020“, 2020 г., (13 окт.).
- Чобанов, Атанас. „[Досиетата Fincen: Човек На Пеевски и ГЕРБ в схемата "Магнитски"](#)“, „Биволъ“, 2020 (30 септ.).
- Янева, Валя. „[Бизнесмънт от Добрич Антон Проданов задържан при акция на Спецпрокуратурата](#)“, Дарик, 2019, (25. юли).
- Източници на английски език
- Bevacqua, Davide. 2021. 'Rule of Law: Romania and Bulgaria's reforms from within the Union', eurac research, (18 Feb) Bulgarian Institute for Legal Initiatives. 2020. '2020 Rule of law report – targeted stakeholder consultation', European Commission Publications, (4 May)
- Bulgarian Prisoners' Association for Rehabilitation. 2020a. '2020 Rule of law report – targeted stakeholder consultation', European Commission Publications, (4 May)
- CoE (Council of Europe) 2019a. 'Execution of the judgments of the European Court of Human Rights S.Z. and Kolevi against Bulgaria', Interim Resolution CM/ResDH(2019)367, (5 Dec)
- CoE (Council of Europe) 2019b. 'Velikova v. Bulgaria: Deaths and ill-treatment by the Police: where does Bulgaria stand 19 years after landmark judgement by the European Court?', Latest Developments CoE Online, (27 Sep)
- Coppola, Frances. 2015. 'Bulgaria's Failed Corpbank: The Former Owner's Story', Forbes, (5 Oct)
- Dainov, Evgenni. 2018. 'Letter to Commissioner Jourova on the justice situation in Bulgaria', (4 Nov)—available online: <https://claredaly.ie/rule-of-law-bulgaria-letters/>
- Dainov, Evgenni. 2019a. 'Letter to Justice Commissioner Didier Reynders', (9 Dec)—available online: <https://claredaly.ie/rule-of-law-bulgaria-letters/>
- Dainov, Evgenni. 2019b. 'Letter to Commissioner Vera Jourova on the justice system in Bulgaria', (11 Jan)—available online: <https://claredaly.ie/rule-of-law-bulgaria-letters/>
- Dainov, Evgenni. 2020. 'How to dismantle a democracy: the case of Bulgaria', Open Democracy, 15/06/2020
- Dimitrov, Martin. 2019a. 'Ex-Prosecutor General to Head Bulgaria's Anti-Corruption Commission', Balkan Insight, (11 Dec)
- Dimitrov, Martin. 2019b. 'Bulgaria's 'ApartmentGate' Scandal Engulfs Anti-Corruption Chief', Balkan Insight, (1 April)
- Dimitrov, Martin. 2019c. 'Bulgarians march in defence of rare dissenting judge', Balkans Insight, (6 Feb)
- Dimitrov, Martin; Hope, Kerin. 2019 'Bulgaria's 'apartmentgate' infuriates struggling citizens', Financial Times, (25 April)
- EP (European Parliament). 2020b. 'Debate on the rule of law and fundamental rights in Bulgaria', speech by Didier Reynders, (5 Oct)
- EUElectionsBulgaria, Editors. 2019. 'Exclusive: A judge describes the brutal political pressure on Bulgarian judiciary', (6May)
- EURACTIV Bulgaria. 2020. 'New rules in Bulgaria's parliament building: Journalists cry foul', (17 Sep)

- Gotev, Georgi. 2019. '[Ahchieva's investigation sends shockwaves to the Bulgarian judiciary](#)', *euelectionsbulgaria*, (23 April)
- Gotev, Georgi. 2021. Statement via email to recipients Albena Azmanova & Bethany Howard, (25 Feb)
- HRW (Human Rights Watch). 2019. '[Bulgaria: Despite Court Order, Australian Still Detained](#)', (8 October)
- Ivanov, Miroslav. 2019. '[Lozan Panov: Dark times in Bulgarian justice yet to come](#)', *transmedia*, (26 July)
- International Press Institute. 2020. '[Police violence and press restrictions raise further red flags in Bulgaria](#)', (24 Sep)
- Magistrats Europeens pour la Democratie et les Libertes (MEDEL). 2018. '[MEDEL letter to the President of the EU Commission and to the EU Commissioner of Justice about the CVM report on Bulgaria and Romania](#)', (18 Dec)
- Nikolov, Krassen. 2019. '[The biggest fraud with EU money in Bulgaria so far: the guesthouses scam](#)', *EU Elections Bulgaria*, (May 2)
- Oliver, Christian. 2020. '[How Bulgaria became the EU's mafia state](#)', *POLITICO*, (9 Sep)
- Pavlova, Victoria. 2020. "Driven towards the exit: As Bulgarian media is bought up by those with ties to the government, journalists are being forced out of the industry", [Index on Censorship](#), (April 6)
- Petrova, Teodora. 2020. '[The General Prosecutor Unbound](#)', *Verfassungsblog*, (17 July)
- Petrova, Aleskia. 2020. 'Bulgaria withdraws application for EU funding for Struma motorway section, sticks with project', *seenews*, (16 Jan.)
- Rafaailovich, Julia. 2019a. '[The Prosecutor's Office will not investigate Tsvetan Tsvetanov for the Apartment Gate scandal](#)', *Mediapool*, (28 May)
- Rafaailovich, Julia. 2019b. '[Specialized Court Sentences Dessislava Ivancheva 20 years....](#)', *Mediapool*, (20 April)
- Reporters Without Borders. 2018. '[White paper on media freedom in Bulgaria](#)', (4 May)
- Stefanova, Anelia. 2019. '[New investigation in Knesna gorge reveals another major breach of law](#)', *Bankwatch Network*, (15 Feb)
- Twigg, Krasii. 2019. '[Analysis: Bulgaria's frail media freedom 30 years after the fall of communism](#)', *BBC monitoring*, (17 Oct)
- Vassileva, Radosveta. 2018. '[The Polish Judicial Council v The Bulgarian Judicial Council: Can You Spot the Difference?](#)', *Verfassungsblog*, (22 Sep)
- Vassileva, Radosveta. 2019a. '[So Why Don't We Just Call the Whole Rule of Law Thing Off, Then?](#)' *Verfassungsblog*, (24 Oct)
- Vassileva, Radosveta. 2019b. '[Is Bulgaria's Rule of Law about to Die under the European Commission's Nose? The Country's Highest-Ranking Judge Fears So](#)', *Verfassungsblog*, (23 April)
- Vassileva, Radosveta. 2019c. '[Capturing Bulgaria's Justice System: The Homestretch](#)', *Verfassungsblog*, (9 Jan)
- Vassileva, Radosveta. 2020. '[The Commission's Rule of Law reports: A Diagnosis or an Autopsy?](#)', *Personal Blog of Dr. Radosveta Vassileva*, (11 Oct)
- Vassileva, Radosveta. 2021. Interview with Dr Radosveta Vassileva—conducted by Albena Azmanova and Bethany Howard, (3 March)
- Venice Commission. 2015. '[Opinion No. 816/2015 on the draft at to amend and supplement the Constitution \(in the field of the judiciary\) of the Republic of Bulgaria](#)', CDL-AD(2015)022, Venice, (23 Oct)
- Wright, George. 2019. '[Bulgarian football and its problem with racism](#)', *BBC News*, (5 Oct)

